

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В.Ю. Інформаційні технології і засоби навчання : [зб. наук. праць] / В.Ю. Биков, Ю.О. Жук // Інститут засобів навчання АПН України. – К.: Атіка, 2005. – 272 с.
2. Вуль В.А. Электронные издания / В.А. Вуль. – СПб.: БХВ «Петербург», 2003. – 308 с.
3. Красовський О.С. Дидактичні основи формування змісту електронних підручників / О.С. Красовський // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 2 (59). – С. 134–142.
4. Ланкин В.А. Электронный учебник: возможности, проблемы, перспективы / В.А. Ланкин, О.В. Григорьева // Высшее образование в России. – 2008. – № 2. – С. 132–133.
5. Мадзігон В.М. Теоретичні засади створення електронних підручників / В.М. Мадзігон // Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. пр. Ін-ту педагогіки АПН України. – К.: Пед. думка, 2006. – Вип. 6. – С. 34–38.
6. Обрізан К.М. Програмні засоби навчального призначення / К.М. Обрізан // Інформатизація середньої освіти: програмні засоби, технології, досвід, перспективи. – К.: Педагогічна думка, 2003. – С. 156–165.

УДК 37.037(100)

*Ірина ТУРЧИК,
м. Дрогобич
Лариса КОЗІБРОДА,
м. Львів*

ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ШКІЛЬНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗА КОРДОНОМ

У статті проаналізовано світовий досвід організації навчально-виховного процесу з фізичної культури, вивчено проблеми і встановлено тенденції розвитку фізичного виховання за кордоном.

Ключові слова: фізичне виховання, світовий досвід, тенденція, проблема.

Turchyk I. Kozibroda L. Problems and trends school Physical Education abroad.

The article analyzed the global experience of the educational process of physical culture, studied the problem and set trends in physical education abroad.

Key words: physical education, international experience, trend, problem.

Постановка проблеми. На сучасному етапі Україна стоїть перед необхідністю вирішення багатьох завдань у галузі освіти: зміна структури системи освіти, змісту, форм та методів навчання тощо. Розвиток осві-

ти є соціальним замовленням часу, пріоритетним напрямком державної політики України. Успішне здійснення економічних, політичних і соціальних перетворень у суспільстві неможливе без удосконалення системи освіти взагалі та фізичного виховання зокрема. Прогрес у розвитку науки і техніки також у багатьох аспектах визначається ефективністю систем освіти. Недалекоглядне ставлення до потреб народної освіти в країні, яке спостерігалось, на жаль, протягом тривалого періоду, призвело до значних негативних наслідків, і подальша затримка перетворень у цій галузі може стати гальмом усіх реформ, які відбуваються в Україні і які, перш за все, будуть наштовхуватись на інтелектуальну неготовність народу.

Для того, щоб вивести вітчизняну освіту на загальноєвропейський рівень, фахівцями визначено основні шляхи її реформування, серед яких особливу роль відіграє впровадження у школи нових навчальних систем, програм, форм та методів, способів і засобів навчання й виховання, що, звичайно, вимагає вивчення й осмислення як вітчизняного так і світового досвіду.

Початок та кінець 90-х років у Європі характеризувався значною зміною освітньої політики та низкою вагомих реформ у галузі освіти. Після розпаду Радянського Союзу та відокремлення від його освітньої політики країн Східної Європи намітилася чітка тенденція інтеграції більшості освітніх систем у загальноєвропейський освітній простір [1].

Аналіз досліджень. За останні роки незалежності України помітно зріс інтерес вітчизняних науковців до вивчення закордонних систем освіти, та фізичного виховання зокрема. Проте, як виявлено, лише незначна кількість досліджень в Україні присвячена вирішенню цієї важливої проблеми. Реформування системи фізичного виховання школярів Румунії досліджував Г. Арделян (2000). «Організаційно-методичні основи фізичного виховання дітей 5–7 років у спортивно-оздоровчих установах США» – тема дисертаційного дослідження О. Віндюк (2003).

Таким чином, важливим джерелом визначення сучасної стратегії розвитку галузі фізичного виховання та спорту в Україні є аналіз світового досвіду організації навчально-виховного процесу, вивчення проблем і тенденцій розвитку фізичного виховання за кордоном, що і стало **метою нашого дослідження.**

Виклад основного матеріалу. Проблемаю європейських країн є урбанізація, у зв'язку з чим діти стикаються зі значними труднощами, намагаючись здійснити необхідну кількість щоденних рухів, знайти приміщення і місце, де б вони могли бігати та активно відпочивати. Згідно з даними численних медичних звітів, приблизно кожна третя дитина

виконує значно менше рухів, ніж це потрібно для збереження здоров'я. Вирішення цієї проблеми є основним завданням ФВ у школі [10]. Процес урбанізації характерний і для України, що спричиняє такі ж проблеми у ФВ та викликає інтерес до зарубіжного досвіду їх вирішення.

Віце-президент ICSSPE М. Телбот вважає фізичну культуру вирішальним чинником в освіті, спортивній діяльності, житті дітей і дорослих. Свою аргументацію він будує на таких тезах: залучення дітей до занять фізичною культурою – унікальна можливість сучасної школи; фізична культура – основа для подальшої спортивної спеціалізації; незамінний аспект навчання дітей, що веде до розвитку пізнавальних здібностей і соціалізації особистості; унікальний засіб формування позитивного ставлення до шкільних занять і освіти в цілому; єдиний шкільний предмет, що сприяє фізичному розвитку і залучає до фізичної активності та занять спортом, пропагандуючи здоровий спосіб життя та участь у суспільному житті. М. Телбот дає рекомендації щодо створення високоякісних систематизованих програм з фізичної культури, адресовані урядам, спортивним організаціям і навчальним закладам, оскільки розвиток сфери фізичної культури, за переконанням автора – це інвестиції у майбутнє [10].

Фізичній культурі в школі притаманні такі характерні особливості:

- фізична культура є найбільш ефективним засобом забезпечення усіх дітей, незалежно від наявності відсутності у них здібностей, їхніх статевих, вікових, культурних, расових, етнічних, релігійних чи соціальних ознак, різними можливостями для підвищення їхньої майстерності, розвитку інтересу до занять фізичною культурою, оцінювання рухової діяльності, набуття знань і поглиблення розуміння цінності занять фізичною культурою протягом життя;
- допомагає забезпечити гармонійний розвиток особистості: духовний, фізичний, моральний;
- це єдиний шкільний предмет, який цілеспрямовано розвиває рухову діяльність, фізичні якості учнів, удосконалює будову тіла та здоров'я школярів;
- допомагає дітям на позитивних прикладах розвинути інтерес до рухової діяльності, який з часом служитиме основою для збереження здоров'я і формування здорового способу життя;
- допомагає дітям усвідомити цінність тіла людини взагалі і свого власного зокрема;
- розвиває розуміння ролі рухової діяльності у пропаганді здорового способу життя;
- сприяє зростанню впевненості у собі та самооцінки дітей;

- сприяє соціальному дітей у процесі змагальної діяльності виховуючи у них готовність до перемог і поразок, вчить взаємодії та співпраці;
- забезпечує необхідний рівень майстерності та знань для майбутньої роботи у галузі спорту, організації рухової активності, релаксації, дозвілля.

Професор Р. Маліна [10] відзначає, що організм, який розвивається, адаптується до фізичних навантажень. Але реакції організму у відповідь на навантаження недостатньо, щоб змінити процеси росту і розвитку організму, закладені генотипом. Тому, на думку автора, фізична активність не чинить однозначного впливу на ріст і розвиток організму, як описується у більшості досліджень. Фізична активність відіграє значну роль у регуляції ваги тіла, структурному і функціональному розвитку м'язової тканини. Проте ефект впливу вправ на м'язову тканину може бути зворотним і залежить від типу тренувальних програм. Фізична активність є необхідною для нормального росту і розвитку дитини, проте дотепер остаточно невідомо, якими повинні бути нормальне навантаження і вид діяльності.

Якщо розглядати організм людини як засіб самовираження і комунікації, то ФВ – процес усвідомлення анатомії власного тіла, який дає можливість краще пізнати і керувати своїм тілом, добре себе почувати під час виконання рухів.

Рухові уміння, набуті дитиною, зазвичай визначають її статус серед ровесників та однокласників, оскільки знання, одержані з інших шкільних предметів дітям самотійно оцінювати важко

Причиною прискіпливого ставлення учнів до успіхів на уроках ФВ і спорту є можливість порівняти свої результати із досягненнями дітей старшого віку. Вони можуть встановити, що в певних аспектах перевершують старшокласників чи показують однакові результати. Діти радіють можливості змагатися з дорослими людьми з тих видів спорту, які привертають увагу численних глядачів і транслюються по телебаченню.

Учням необхідно дати можливість усвідомити чого вони здатні навчитися, якщо захочуть. Їх потрібно хвалити і стимулювати не тільки за досягнені результати, але і за прагнення їх досягнути. Це завдання можуть виконати педагоги, що ставляться до дитини як до особистості [1].

Щоб дитина нормально розвивалася, її треба навчити гратися, тому вітчизняні і зарубіжні фахівці ідеальним засобом фізичного виховання вважають використання ігор. Адже вони впливають на здоровий розумовий і соціальний розвиток дитини, а також сприяють досягненню емоційної рівноваги. У процесі ігор діти стикаються з ситуаціями, що вимагають прийняття рішення, проявляють здібності, що мають цін-

ність для суспільства, сприяючи розвитку творчої самостійності. Діти намагаються виразити свої здібності вільно і діяти так, щоб рухи можна було повторити в інших іграх та у реальному житті [5; 8].

Водночас, останнім часом у державах Західної Європи критикується змагальний метод організації шкільного ФВ, який реалізується через значну кількість занять командними видами спорту на уроках ФВ, чимраз частіше зазнає критики. Наприклад, на думку П. Арнольд, змагальні ситуації, які виникають під час ігрової діяльності, завдають шкоди співпраці, руйнують деякі міжособистісні і суспільні зв'язки, формують неправильний поділ учасників на «переможців» та «переможених». Дослідник вказує і на те, що змагання часто є джерелом заздрощів, відчайдушності, егоїзму, гордості, бездушності [3]. Нагадаємо до речі, що такі ж погляди були притаманні П. Лесгафту.

Незважаючи на те, що про позитивну роль фізичного виховання та спорту відомо давно лише наприкінці ХХ століття, дослідники різних країн почали серйозно говорити про рухову активність як про превентивний засіб підтримання здоров'я, яке закладається у дитячому віці; профілактичний засіб, і навіть як про засіб лікування деяких неінфекційних захворювань [4; 5]. Офіційні медичні дослідження, проведені зарубіжними фахівцями, вказують на те, що фізична активність людини знижує рівень передчасної смерті загалом, від коронарної хвороби серця, діабету, гіпертонії, ожиріння тощо. Доведено, наприклад, що покращення рівня фізичної підготовленості має більший вплив на здоров'я людини, ніж зменшення споживання тютюну. У дослідженнях, проведених у канадській провінції Онтаріо у 1995р., встановлено, що інертна у фізичному плані людина, ставши фізично активною, економить щорічно 364 долари на медичних послугах. Ці ж дослідження доводять, що зростання рівня фізичної підготовленості осіб, які працюють на виробництві, дає прибуток на кожен вкладений долар у розмірі від 2 до 5 доларів [11]. Тобто, інвестиції у сферу фізичної активності та оздоровчого спорту мають добрий економічний ефект.

На думку С. Гуськова та А. Зотової, такі дослідження необхідно проводити у контексті майбутнього здоров'я людини [2]. Хоча чіткий взаємозв'язок між активним дитинством та здоров'ям у дорослому віці не встановлений, ряд досліджень свідчать, що фізично інертні діти не стають активними дорослими. Тому дуже важливо створити для дітей, особливо у школі, такі умови, котрі дозволять їм отримати позитивний життєвий досвід через фізичне виховання і фізичну активність, включаючи спорт.

Характерною особливістю розвитку ФВ і спорту, на думку Д. Солмонс, є необхідність зміни типу занять: від строгих форм гімнас-

тичних уроків – до більш вільних розвиваючих занять, на яких учитель, використовуючи нові методичні підходи, намагається навчити учнів основ рухової майстерності [9]. У цьому випадку на уроках не тільки вирішують завдання навчання рухових дій та вдосконалення фізичних якостей, але і створюють умови для психологічного, емоційного і соціального розвитку особистості. Більше того, правильно організовані заняття фізичною культурою, на думку автора, створюють умови для дотримання прав людини, чесної гри, виявлення піклування і поваги до навколишніх; надають можливості гармонійного розвитку особистості. Лише завдяки спільним зусиллям урядів, спеціалістів системи охорони здоров'я, вчених у сфері спортивних наук, національних і міжнародних організацій, спортивних неурядових організацій, учителів, батьків, суспільства можна відстояти предмет фізичної культури у шкільному навчальному плані. Це буде означати, що діти отримають можливість ефективно розвиватися і набувати рухових вмій і навиків (особливо треба відмітити життєво важливі навички), будуть дотримані права людини, діти здобудуть освіту і можливість подальшого професійного вибору, братимуть участь в оздоровчих заходах, удосконалюватимуть майстерність, фізичну підготовленість, будуть залучені до здорового способу життя, участі у соціальних процесах.

Школа є єдиним суспільним інститутом, який відвідують усі без винятку діти, у тому числі з низькою руховою активністю, наприклад, дівчата 13-18 років, діти з розумовими і фізичними відхиленнями. У зв'язку з цим професор з Німеччини В. Бреттшнайдер [6] підкреслює важливу роль шкільної фізичної культури у подоланні соціальної нерівності, а також відзначає очевидність позитивного впливу шкільної фізичної культури на розвиток психологічної стійкості організму до стресових ситуацій і соціальної адаптації. На думку автора, учителі фізичної культури з допомогою засобів та методів фізичної культури розвивають фізичні якості дітей і навчають їх різних рухових дій, розширюючи діапазон рухових можливостей і сприяючи індивідуальному і соціальному розвитку особистості. Поряд з тим необхідна координація зусиль різних організацій, які відіграють важливу роль в охороні здоров'я та збільшенні рухової активності молоді.

Ще один іноземний фахівець, В. Матцудо [11], у своїх працях розглядає вплив середовища (відношення з вчителями, ровесниками, засобів масової інформації) на рухову активність підлітків, критерієм якої було обрано час активних занять фізичною культурою на тиждень. До-

слідження відбувалося протягом року. Учасниками експерименту були група хлопчиків і група дівчаток одного віку і рівня освіти. Джерелами громадського впливу були визначені радіо і телепередачі про користь занять фізичною культурою, інтерв'ю в газетах та журналах, що пропагують здоровий спосіб життя, проводились загальногромадські Дні здоров'я. Шкільні акції включали невеликі бесіди на уроках фізичної культури, нотатки та інтерв'ю у шкільних бюлетенях і стінних газетах, домашні завдання. До і після річного експерименту проводили анкетування учасників.

Якісні заняття фізичною культурою всіх дітей, на думку ж професора Б. Кіід [11], необхідно розглядати як необхідні інвестиції у майбутнє суспільства. Державні чи громадські школи, що мають широку інфраструктуру, працюючи практично зі всіма дітьми і підлітками, є якраз тими організаціями, які необхідно фінансувати для реалізації програми оздоровлення населення. Це дозволить не тільки покращити фізичні показники здоров'я, але і посилити мотивацію необхідності навчання у школі та досягнення успіхів у процесі освіти, так як у Канаді та США серед підлітків спостерігається тенденція до залишання школи. Заняття фізичною культурою сприяють соціалізації особистості, знижують показники шкідливих звичок молоді, а також відсів підлітків з школи до отримання атестату зрілості, сприяють підвищенню успішності, розвивають почуття колективізму, позитивно впливають на психічний розвиток дітей.

Можливість забезпечення усіх дітей заняттями ФВ автор бачить в організації адекватних занять фізичною культурою у рамках навчального розкладу у школі, спортивних секцій поза навчальним планом, а також громадських рекреаційних занять.

Загальносвітова тенденція зниження активності молоді потребує розробки нової стратегії фізичного виховання. Необхідно скрізь ввести обов'язкові заняття у школі, а також розширити систему позашкільних занять. Представник ВООЗ Н. Беназіза [6] наголосив на зростанні ролі фізичної культури у сучасному суспільстві. Фізична активність молоді, крім того, що є важливим чинником зміцнення здоров'я, також є ефективним засобом зняття стресу, профілактики асоціальної поведінки та наркоманії. Недавні дослідження фахівців ВООЗ [8] показали, що фізичне виховання має чітко виражену економічну значущість. Про це повинні пам'ятати керівники при визначенні пріоритетів національної політики держав.

В останні роки захоплення молоді персональними комп'ютерами і телебаченням постійно витісняє фізичну активність. Це відображається

на рівні фізичної підготовленості молоді багатьох країн.

Фізична культура впливає на психомоторну, пізнавальну, емоціональну сфери діяльності дитини. Концепція руху розглядає навчання дітей через рухову активність, у результаті якої вони набувають рухової грамотності. Одержуючи знання про рух, дитина здобуває індивідуальний та соціальний досвід. ФВ необхідно розглядати у контексті підготовки дитини до подальшого життя, залучення до культурних цінностей. Таким чином, «фізична культура», є інтегративним предметом, що робить значний внесок поряд з іншими шкільними навчальними дисциплінами у загальний процес освіти дітей, виховання гармонійно розвиненої особистості [2].

Варто відзначити, що у багатьох країнах світу [12] значно зросла зацікавленість соціальною роллю фізичного виховання. Фізична активність школярів здатна значно зменшити масштаби поширення негативних явищ серед молодого покоління (стрес, гіподинамія, наркоманія). Для цього потрібні енергійні дії з боку урядів усіх держав, особливо міністерств освіти та спорту, щодо розробки комплексних програм виховання, які передбачатимуть обов'язкові заняття фізичною культурою, організацію позашкільної фізичної активності молоді.

Висновки. Статус ФВ, визнаний майже у всіх державах Європи, як єдиного обов'язкового предмету шкільної програми, який сфокусований переважно на тілобудову, активізацію рухової діяльності, розвитку фізичних якостей та здоров'я.

Важливим завданням для теоретиків та практиків західноєвропейського фізичного виховання є пошук інноваційних шляхів залучення учнів до фізичної активності з використанням міжнародного досвіду організації фізкультурно-спортивної роботи.

Опрацьовані документи дали змогу виявити світові та регіональні тенденції з певними національними особливостями:

- посилення співпраці шкіл і місцевих спортивних організацій;
- зростання зацікавленості учнів до уроків фізичного виховання завдяки введенню у навчальну програму нових видів рухової діяльності;
- поглиблення теоретичних знань з фізичного виховання;
- створення та введення в дію ініційованих урядом різноманітних спеціальних Національних програм для молоді, з метою продовження їх спортивного стилю життя у майбутній діяльності;
- зростання громадського впливу та соціальної ролі фізичного виховання.

Поряд з позитивними практичними прикладами спостерігається наявність невідповідності між офіційною політикою та реальністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Овчарук О. Шкільна політика в галузі початкової освіти в Європейських країнах / О. Овчарук // Шлях освіти. – 2000. – №4. – С. 17–19.
2. Гуськов С. Физическое воспитание в школах зарубежных стран / С. Гуськов, А. Зотова – М., 2001. – 252 с.
3. Arnold P. Competitive sport, winning and education / P. Arnold // Journal of moral education. – 1989. – №1. – P. 15–25.
4. Barton L. Disability, Impowerment and Physical Education / L. Barton – London : Falmer, – 1993. – P. 67–101.
5. Brustad R. Who will go out and play? Paternal and psychological influences on children's attraction to physical activity / R. Brustad // Peadriatic Exercize Science. – 1993. – № 5. – P. 55–57.
6. Cachay K. Versportlichung der Gesellschaft und Entsportung des Sports – Systemtheoretische Ammerkungen zu einem geseellschaftlichen Phänomen / K. Cachay. – Schordorf : Hofmann, 1990. – P. 31–37.
7. Capel S. Approaches to Teaching Games: Issues in Physical Education / S. Capel. – London : Rout-ledge/Falmer, 2000. – 260 p.
8. Phillips P. Effective Physical Education / Phillips P. – Ideas II. – 1994. – № 2. – P. 77–90.
9. Pospiech J. Stan i status wychowania fizycznego w krajach Europejskich / J. Pospiech // Lider. – 2000. – № 9. – P. 5–11.
10. Talbot M. The case for Physical Education / M. Talbot // World summit on Physical Education. – Berlin, 2001. – P. 39
11. Wuest D. Foundations of Physical Education and Sport / Wuest D. – St. Louis : Mosby-Year Book, 1995. – P. 76.

УДК 37.018.3

*Леся ФАРТУШОК,
Сергій ЛІСЕНЧУК,
м. Дрогобич*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРАЦІ У ВИХОВАНЦІВ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ

У статті розкривається значення поняття «готовність до праці». Висвітлюються особливості формування готовності до праці у вихованців дитячих будинків. Виокремлюються причини негативного ставлення дітей до праці. На основі аналізу мотивів, що спонукають дітей до діяльності, обґрунтовуються педагогічні умови формування у них готовності до праці.

Ключові слова: вихованець, дитячий будинок, готовність до праці, формування.